

НАРИСИ З ІСТОРІЇ

О. Г. Суліма

(м.Київ, Україна)

ОСНОВНІ ЕТАПИ СТАНОВЛЕННЯ
НЕОНАТОЛОГІЧНОЇ СЛУЖБИ
В УКРАЇНІ

Неонатологія як окрема галузь медицини сформувалась у світі на початку 70-х років ХХ століття. У 1960 році А. Шаффер вперше ввів терміни «неонатолог» і «неонатологія» в посібнику «Хвороби новонароджених». Визначено, що основним завданням неонатології є збереження життя і здоров'я дітей у віці від народження до 28 днів життя. Вважається, що цей віковий період людини є найбільш важливим у збереженні її життя і забезпеченні подальшого розвитку.

В Україні становлення неонатології, як окремої галузі медицини, пройшло 3 етапи:

1 етап – це формування серед педіатрів лікарів, які обслуговували новонароджених – їх називали «мікропедіатрами» і не виділяли як окрему спеціальність. Окрім великої групи практичних лікарів – «мікропедіатрів», які в роботі переважно використовували особистий досвід та досвід своїх колег, слід відмітити педіатрів (науковців, педагогів), які внесли значний вклад у розвиток вітчизняної неонатології. Серед них найбільш визначними є: професор Ткаченко С. К. (м.Львів), професор Приходько В.С. (м. Харків), професор Решоткіна Л. П. (м.Вінниця) та інші. І сьогодні на кафедрах педіатрії працюють педіатри, які створили цикли неонатології і вносять значний вклад в оптимізацію медичного обслуговування новонароджених. Так професор, член-кореспондент АМН України М.Л.Аряєв, очолюючи кафедру педіатрії і неонатології в Одеському державному медичному університеті, поряд з педіатрією, вніс суттєвий вклад у розвиток неонатології в нашій країні. Зокрема, у 2003 році він видав підручник «Неонатологія», який був першим вітчизняним посібником у цій галузі.

Слід відмітити значний вклад професора Д.О.Добрянського, який працюючи на кафедрі педіатрії у Львівському медичному університеті, свої наукові, організаційні і практичні розробки присвятив неонатології і сьогодні приймає актив-

ну участь в удосконаленні медичного обслуговування новонароджених в Україні.

Перший науковий відділ, робота якого була безпосередньо підпорядкована медичному обслуговуванню новонароджених (відділ фізіології і патології новонароджених), у нашій країні створено в 1954 році в Київському НДІ ОХМД (сьогодні ДУ «Інститут педіатрії, акушерства і гінекології НАМН України»). Керівником відділу була д.мед.н., професор

А.М.Хвуль, пізніше – д.мед.н., професор К.М.Васил'єва. Співробітники відділу внесли вагомий вклад у становлення неонатологічної служби в Україні. У цьому відділі працювали, також, д.мед.н. М.В. Бондар, д.мед.н.

О.Р. Костенко, к.мед.н. С.П. Катоніна, к.мед.н. А.О. Гудзенко та інші. Співробітники відділу проводили фундаментальні дослідження з основних напрямків неонатології, які лягли в основу вітчизняної неонатологічної науки, відділ був також базою підготовки практичних лікарів (клінічна ординатура, семінари, курси). Про значимість цього відділу свідчить і той факт, що перша кафедра неонатології в Україні в Київському інституті удосконалення лікарів була створена співробітниками даного інституту: Булава С. М., Виноградов В. П., Гречень Г. І., Суліма О. Г. (перший завідувач кафедри – д.мед.н., професор Катоніна С.П.), які першими в нашій країні стали проводити післядипломну підготовку неонатологів у відповідності до світових стандартів.

Сьогодні відділ неонатології в ДУ «ІПАГ НАМН України» є найбільш потужним науковим підрозділом, в якому проводяться фундаментальні дослідження з основних питань фізіології та патології новонароджених. Керує відділом д.мед.н., професор Т. К.Знаменська, яка розробила та впровадила трьохетапну систему надання медичної допомоги новонародженим, що народились в тяжкому стані. Широке застосування цієї систе-

ми у родопомічних закладах України та м. Києва дозволило суттєво знизити дитячу захворюваність та смертність. Також у відділі працюють д.мед.н. О. І. Жданович, д.мед.н. Т. В. Куриліна, д.мед.н. Л. І. Шевченко, к.мед.н. О. А. Пояркова, к.мед.н. А. О. Писарєв та інші.

II етап – це зростання кількості лікарів, які обслуговували новонароджених, організація відділень для новонароджених у дитячих лікарнях, а також, створення кафедр неонатології в інститутах удосконалення лікарів, де могли підвищувати кваліфікацію лікарі неонатологи. Першою в Україні була створена кафедра неонатології у 1977 році в Київському інституті удосконалення лікарів (зав. кафедри – д.м.н., професор Катоніна С.П.), вона була другою в СРСР (перша кафедра неонатології в Радянському Союзі була створена у 1974 році в м. Москва у Центральному інституті удосконалення лікарів). Пізніше, у 1978 році, була створена кафедра неонатології в Харківському інституті удосконалення лікарів, у 1985 році – в Дніпропетровському, а в 1987 році – у Донецькому медичних інститутах.

Таким чином, за відносно короткий період часу в Україні було створено потужну педагогічну неонатальну службу, найбільшу в Радянському Союзі – з 8 кафедр СРСР 4 було організовано і працювало саме в Україні. Це дало можливість за невеликий термін створити в Україні одну з найкращих в СРСР неонатологічну службу. Слід відмітити, що кафедри неонатології були створені ще до офіційного введення посади лікаря педіатра-неонатолога, яка була введена наказом МОЗ України лише в 1987 році.

Сьогодні в Україні функціонує 2 кафедри неонатології післядипломної підготовки лікарів неонатологів – у Національній медичній академії післядипломної освіти (завідувач кафедри – д.мед.н., професор Шунько Є. Є., професор кафедри – д.мед.н., професор Пясецька Н.М.) і в Харківській медичній академії післядипломної освіти (завідувач кафедри – д.мед.н., професор Клименко Т.М.; професор кафедри – д.мед.н., професор Ліхачова А. С.). Крім того, у вищих медичних навчальних закладах України організовано: кафедру неонатології на базі Донецького національного медичного університету (завідувач кафедри – д.мед.н., професор Батман Ю.А., доцент к.мед.н. Лінчевський Г.Л.); курс неонатології на факультеті удосконалення лікарів Львівського медичного університету (завідувач кафедри – д.мед.н., професор Коржинський Ю.С.). На педіатричних кафедрах вищих медичних закладів України, які проводять викладання неонатології, працюють: д.мед.н., професор Кривоустов С.П. (м.Київ);

д.мед.н., професор Годованець Ю.Д. (м. Чернівці); д.мед.н., професор Траверсе Г. М., д.м.н. Похилько В.І., д.м.н. Ковальова О.М. (м. Полтава), д.мед.н., професор Павлишин Г.А. (м. Тернопіль), д.мед.н., професор Яблонь О. С. (м. Вінниця); д.м.н., професор Тіщенко В.К., д.м.н., професор Мавропуло Т.К. (м.Дніпропетровськ).

Дійовим фактором, що забезпечував формування та розвиток неонатологічної служби в країні, було створення спеціалізованих відділень новонароджених у дитячих багатoproфільних лікарнях. Вперше таке відділення створено у 1976 році в спеціалізованій дитячій лікарні в м. Києві (сучасна Національна клінічна дитяча лікарня «ОХМАТДИТ»). Згодом у цій лікарні було організовано 2 відділення для недоношених новонароджених (завідувачі відділеннями – Козакова Н.У., Радзіховська О.В.), відділення патології новонароджених (завідувачі відділеннями – Лельчук Є. Г., Чащина А.П.), відділення хірургії новонароджених (завідувач відділення – Максакова І. С.), інтенсивної терапії новонароджених (завідувача відділенням – Король О.Г.). Сьогодні лікарня «ОХМАТДИТ» – потужний республіканський неонатологічний центр з сучасним обладнанням, лабораторним забезпеченням, консультаційною допомогою висококваліфікованих суміжних спеціалістів, в якому використовуються і апробуються сучасні технології діагностики, лікування та реабілітації хворих та глибоко недоношених новонароджених. Неонатологічний центр є основною базою кафедри неонатології НМАПО ім. П. Л. Шупика.

III етап розвитку – це перебудова неонатологічної служби в Україні на основі наукових досягнень вітчизняних вчених, організаторів охорони здоров'я, практичних лікарів та запозиченого досвіду в цій галузі інших країн. Виданий в 1996 році наказ МОЗ України №4 «Про організацію і забезпечення медичної допомоги новонародженим в Україні» створив умови для перебудови неонатологічної служби. За цим наказом була докорінно змінена система догляду за новонародженими, введено сумісне перебування матері і дитини в родопомічних закладах, створені відділення інтенсивної терапії та відділення інтенсивного догляду новонароджених в акушерських стаціонарах, розроблені сучасні методи транспортування новонароджених, закладені основи організації спеціалізованих відділень новонароджених у багатoproфільних дитячих лікарнях.

На основі наказу створена єдина трьохступенева система інтенсивної допомоги новонародженим (пологова зала, відділення інтенсивної терапії

новонароджених акушерського стаціонару, регіональне відділення інтенсивної терапії новонароджених багатопрофільних дитячих лікарень). Для забезпечення єдиних сучасних методів реанімації новонароджених у пологовій залі при народженні була впроваджена програма первинної реанімації новонароджених, основу якої склали основні положення, розроблені Американською академією педіатрії в 1991-1994 рр., адаптовані до наших умов з використанням вітчизняних наукових і практичних розробок. За підтримки МОЗ України і Американського міжнародного альянсу охорони здоров'я було створено 6 регіональних навчально-методичних центрів з первинної реанімації новонароджених (м. Львів – керівник професор Добрянський Д. О., м. Київ – керівник професор Суліма О. Г., м. Харків – керівник професор Ліхачова А. С., м. Одеса – керівник член-корр. АМН України Аряєв М. Л., м. Донецьк – керівник доцент Лінчевський Г. Л., м. Дніпропетровськ – керівник професор Тищенко В. А). За короткий період у центрах було підготовлено біля 50 інструкторів з первинної реанімації новонароджених і понад 16000 провайдерів, що дозволило запровадити в усіх родопомічних закладах країни єдину систему первинної реанімації новонароджених. Наказом МОЗ України №194 від 06.05.2003 року затверджена галузева програма «Первинна реанімація новонароджених на 2003-2006 роки», яка законодавчо визначила впровадження нової системи первинної реанімації новонароджених і на основі якої в усіх регіонах були організовані відповідні навчально-методичні центри.

Згідно з наказом МОЗ України №4 відділення новонароджених забезпечувались достатньою кількістю кадрів – лікарями, середнім медичним персоналом, технічними працівниками і, відповідно до статистичних даних МОЗ України, уже в 2000 році кількість неонатологів становила 1760 або 4,54 на 1000 новонароджених

Впровадження Наказу МОЗ України №4 в практику дало можливість організувати в кінці 80-х років ХХ століття відділення патології та відділення виходжування недоношених новонароджених в усіх областях України, що значно підвищило рівень медичного обслуговування.

Сумісне перебування матері і дитини в родопомічних закладах (акушерських стаціонарах, дитячих лікарнях) створило умови для реалізації основних принципів грудного вигодовування новонароджених, які були визначені наказом МОЗ України №50 від 09.03.2000 року «Про впровадження програми «Підтримки грудного вигодовування дітей на 2000-2005 роки».

У 1999 році на I Конгресі неонатологів була створена Асоціація неонатологів України, основним завданням якої є: сприяння розробці пріоритетних напрямків розвитку медичного обслуговування новонароджених, визначення загальної політики з цих питань; вивчення сучасних досягнень в галузі неонатології; сприяння підвищенню рівня санітарної культури населення з питань охорони здоров'я новонароджених; захист соціальних, економічних та інших інтересів членів Асоціації. Роль Асоціації зростає з кожним роком. Сьогодні в усіх регіонах України організовані її осередки та філіали, під егідою Асоціації проводяться конгреси, з'їзди, семінари, тренінги – симпозиуми та науково-практичні конференції, розгорнуте широке міжнародне співробітництво з провідними неонатологами світу. З 2010 року очолює асоціацію неонатологів України професор, керівник відділу неонатології ДУ «ІПАГ НАМН України» Знаменська Т.К.

В останні роки за участю провідних неонатологів країни розроблено та впроваджено наказами МОЗ України протоколи догляду та лікування основних захворювань у новонароджених. Слід відмітити, що всі протоколи з неонатології створені відповідно до вимог доказової медицини, а тому їх впровадження дає можливість проводити медичне обслуговування новонароджених відповідно до світових стандартів.

Проведені в країні заходи щодо удосконалення медичного обслуговування новонароджених дозволили зменшити втрати та забезпечити належний рівень здоров'я новонародженим. Якщо в 1991 році неонатальна смертність становила 7,7 %, то уже в 2004 році вона зменшилась до 5,2%, а деяке підвищення її за останні роки зумовлене зміною реєстрації дітей (з гестаційного віку 22 тижнів і маси тіла 500 г).